

DOI: 10.21005/pif.2017.31.B-05

**THE DISCOVERY DURING THE ARCHITECTURAL RESTORATION
AT THE CASTLE IN ŁAŃCUT FROM 2014-2016
SHOWN ON EXAMPLES FROM SELECTED INTERIORS**

**ODKRYCIA ARCHITEKTONICZNO KONSERWATORSKIE
NA ZAMKU W ŁAŃCUCIE W LATACH 2014-2016
NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH WNĘTRZ**

Paulina Łyziak-Dyga
Mgr inż. arch.

Politechnika Krakowska
Wydział Architektury
Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków,
Katedra Historii Architektury, Urbanistyki i Sztuki Powszechnej

ABSTRACT

This article familiarizes the reader with the results of the architectural and conservation studies conducted in selected rooms at the castle in Łańcut, which were carried out during the renovation and restoration works in 2014- 2016. The results of this work revealed important discoveries that significantly influenced the interpretation of architectural history and design of two of the rooms described below.

Key words: architectural research, digitalization, polychromatic artwork, historic building.

STRESZCZENIE

Artykuł przybliży wyniki przeprowadzonych badań architektonicznych oraz konserwatorskich wybranych pomieszczeń na Zamku w Łańcucie, które zostały przeprowadzone w trakcie prac remontowo-konserwatorskich w 2014-2016 r. W skutek niniejszych prac, ukazały się istotne odkrycia, które w sposób znaczący wpłynęły na interpretację historii Zamku jak i wystroju architektonicznego dwóch opisanych poniżej pomieszczeń.

Słowa kluczowe: badania architektoniczne, cyfryzacja, polichromia, zabytek.

1. INTRODUCTION TO THE HISTORY OF THE CASTLE

1.1. Location

Łańcut is located in south – eastern Poland in the Podkarpackie Voivodship, to the east of Rzeszów. Łańcut castle was located at the crossroads of the main historical transport routes connecting Kraków, Lviv and Leżajsk. Due to this, for many years it has been an important center of both politically and economically. Its aforementioned location also influenced the dynamic development of the castle. It is now a historic monument and it is a valuable treasure for the whole country.

1.2. An outline of the chronology of the castle's construction [1]

Information about the first buildings, which were built on the site where the castle stands today, indicate that at the turn of the 3-rd and 4-th quarter of the XVI century, there was a watch tower as part of the city defense system. Further information about the extension of Stanisław Stadnicki's property; date the construction of the castle between the years 1586- 1610. According to Janusz Bogdanowski, Władysław and Zygmunt Stadnicki built a new residence on the hill in the present location of the castle between 1610- 1628 [2]. However this information has not been confirmed by research and no other source has survived from that period. At the initiative of Stanisław Lubomirski in the years 1629-1642 both the castle and the fortress were erected, as substantiated by the Latin inscription located above the entrance gate... *this building was erected and decorated. In order to be able to serve the common good, fortress added the Year of Christ 1641.* In that time the *pallazzo* in *fortezza* type was established, whose authorship is attributed to Matthias Tropoli [7]. Further work, up until 1766, consisted of modernization, successful repairwork as well as reconstruction of the castle after the fire in 1688. An important period in the history of the castle is 1766-1816, when Stanisław Lubomirski and Izabela Czartoryska carried out a series of works aimed at definitively changing the function of the castle, changing it into a comfortable residence with the open palatial character. In the following years 1816-1822 the estate was established in Łańcut, the work planned before was continued by the grandsons of Izabela Czartoryska. In 1890-1915 there was another significant expansion and modernization of the palace. At the time of Roman Potocki and Elżbieta Radziwiłłówna, the residence was modernized, but the historic character of the whole building had been retained [5]. The present form of the castle is derived from the time the last entailer who left the castle in 1944. Since 1945, there is a Museum-Castle in Łańcut, which is still in operation today.

2. COLUMN HALL

In 1802 it was called "The room of the marble pillars", in 1805 - "The Jonicki Column hall", in 1854- 1862 - "Living Room" or "Column hall", Elżbieta Potocka called it "The Lantern". The origin of this room on these spot dates back to 1610. Originally it was a billiard's room, which had a door in the north wall which led to the presently non-existing wardrobe and a door to the corridor, in the east wall there was the one window, in the south wall were four windows, including the one blind window (completing the symmetrical layout of the composition), as is confirmed by the Patka floorplan from before 1780. This floorplan also outlines the planned redevelopment of the room most likely for the chapel, with the location of the columns and space for the altar. However, information about the author of this conceptualization has not survived. The present architectural decoration of the hall date back to 1780. This room can be described as follows; formed on the basis of a rectangular floorplan with a semicircular rounded eastern part, separated by two rows of four grey marbled columns using the stiukolustra technique with stucco ionic heads, with wider central intercolumns; on the axis of the semicircular closure, a high window closed with a segmental arch, forming, in conjunction with the richly embroidered fabric a background for the marble sculpture by Canova- Henryk Lubomirski as Amor from about

1787. The author of the reconstruction was probably Szymon Bogumił Zug (who probably also worked on the reconstruction of Łańcut, and the archives confirmed he stayed once in 1791, as well as his correspondence with the duchess and being paid for drawings associated with Łańcut in 1798). For the design concept of the décor, he probably cooperated with Kamsetzer. The rich stucco décor and columns were designed by Frederick Bauman. Back in 1802-1805 there were probably three windows in the room. This conclusion can be drawn on the basis of the inventory, where we can find information about the three pairs of curtains. In the years 1833- 1835 a richly inlaid parquet, designed by Karol Chodziński, is installed. The parquet floor was made from oak staves with edging and an extensive marquetry from three species of wood (mahogany, walnut, sycamore) with a floral vines and wheels motif - arranged in herringbone patterns separated by columns, and the rest was laid in a brick pattern with carved edges and a middle rosette (which replaced the old pine that was the previous surface). The inventory specifies that in 1854 there are double entry doors and three doors opening onto the balcony (now there is verandah room) and:... ceiling and walls decorated with stucco, eight columns "mosaics are a separate corner", fireplace mosaics-2 " oak flooring in tin a brick pattern with a boarder around the edges and a rosette in the middle", upholstered cover behind the columns embroidered on the satin, covered doors - 2, further we find an office in the tower, from the living room there is an entrance to the balcony on to the arcade on to the garden... From 1860 to 1865 a semicircular closed window was installed in the eastern wall, creating a frame for the sculpture by Canova, the two windows located in the south wall were removed, one of them, the middle one, replaced by the door to the current verandah room. In the 80s of XIX century the hall served as a summer dining room. In place of the large window there was once a furnace and on the relatively dark walls once hung paintings by Boucher in a deplorable state due to moisture. In 1969, the restoration work of the room was done by Hajdasz; they included the comprehensive repaired of both walls and stucco. Documentation of these works is available in the archives of the Museum – Castle in Łańcut.

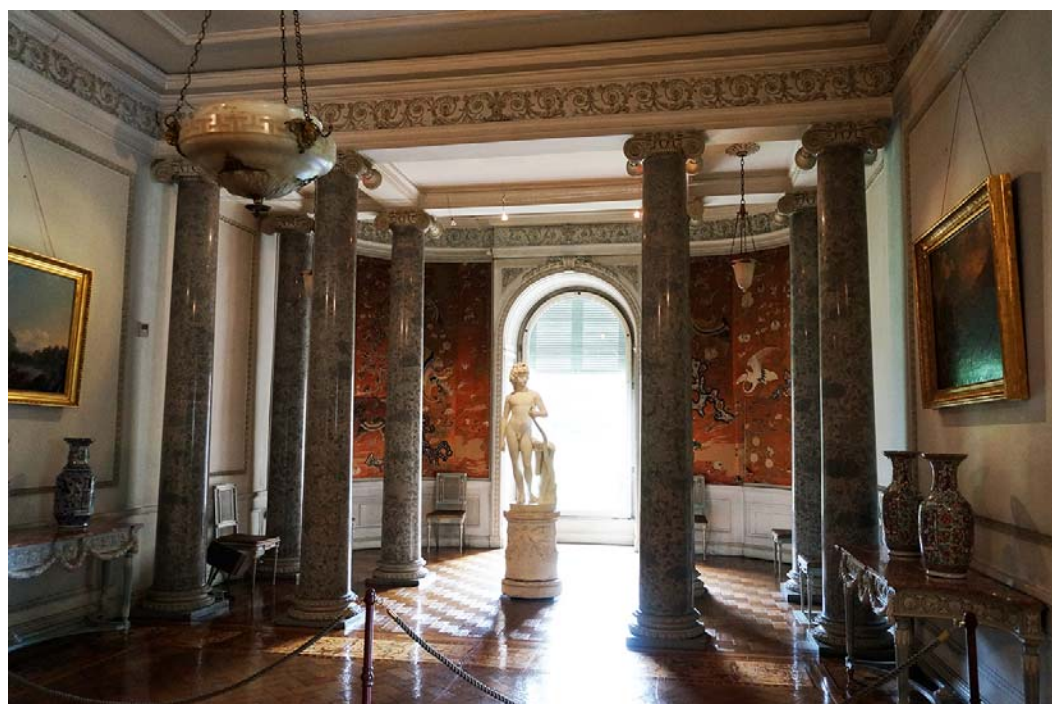

Fig. 1. Column Hall, before the beginning of research. Source: il. P.Łyziak-Dyga
Ryc.1. Sala Kolumnowa przed rozpoczęciem badań. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

Prior to the commencement of the conservation work in 2014, a number of studies including stratigraphic-exploratory, laboratory and architectural studies were conducted. Both research and conservation works were performed by the teams at Art Forum Bożena Boba-Dyga and Konserwacja Zabytków Sabina Szkodlarska, and the leader of this work was Paulina Łyziak-Dyga. The aforementioned studies have confirmed the various phases of the reconstruction of the room. In the lower parts of the room illusionistically polychrome panels with a vegetal motif from the period from 1610-1640, showing the original purpose of the room. These decorations have survived as relics the western, northern and southern walls, with the exception of the panels between the curved arches located at the junction of the north and south walls to the east wall. The architectural discoveries that have been made have shown the construction of arches consists of a boarded framework on which reeds are installed with a thick layer of lime plaster.

Fig. 2. Column Hall, visible artwork after the plaster has been removed from the lower panel. Source: il. P.Łyziak-Dyga

Ryc.2.Sala Kolumnowa, widoczna usunięta wyprawa tynkarska w dolnej płycinie. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

Fig. 3. Column Hall, surviving polychrome artwork panel. Source: il. P.Łyziak-Dyga

Ryc.3. Sala Kolumnowa, zachowana polichromowana płycina. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

In the course of further architectural research in the upper parts of the western and southern walls there was brick and mortar to seal previous window and door openings. Unfortunately, at this stage, we were unable to find a polychrome layer from the period of preserved panels. While on the south wall, next to the transition to the Veranda room, preserved sketches made in pencil were found from the period of the reconstruction of the Hall, which shows the layout of the beams with a measure in centimetres for the individual stucco profiles. Another interesting discovery concerning the premises is the results of the stratigraphic-exploratory research, which relate to the colour of both the smooth surface of the walls as well as the ceiling and stucco decoration. Upon removal of the surface layer made from casein on stucco the intense shades of pink, red and violet appeared, which emphasized the chiaroscuro ornament. Elements constituting the light portions were highlighted with lightened ochre. The background in the form of flat surfaces was decorated with embellishments in ochre-grey.

Another important discovery is the embroidered fabric found in the upper arches of the eastern part of the room. Chinese Makata all the birds pay tribute to the wonderful bird Feng, at transition of 2015-2016, was examined and analyzed by the team from Polish Museum Conservation Works, from Warsaw. During the work to develop digital copies of the fabric, it turned out that the embroidered motif was made of peacock feathers. In addition, the theme depicting a pair of Feng birds has a deep symbolism pointing to the imperial couple, or the royal couple. The current theory is that the fabric was a gift to Jan III Sobieski or that the fabric was backed with tiger motif in the museum collections

of Warsaw has not yet been confirmed. It is known, however, that the display of the fabric in the Column Hall was not its original destination, that it was most likely one of the sides of a screen. This is indicated both by its size and the reverence with which it was made. At present, in the room there is an exact copy of the fabric, created with modern printing methods.

Fig. 4. Column Hall, Stucco Rosette after the removal of the layers of paint. Source: il. P.Łyziak-Dyga

Ryc.4. Sala Kolumnowa, sztukateryjna rozeta po usunięciu wtórnych warstw malarskich. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

Fig. 5. Column Hall, Stucco Rosette after being restored to its original color. Source: il. P.Łyziak-Dyga

Ryc.5. Sala Kolumnowa, sztukateryjna rozeta po przywróceniu pierwotnej kolorystyki. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

3. VERANDAH ROOM

The Verandah Room, also called the "Bridge", is adjacent on South, with Column Hall. The room is part of the extension of the south wing, located between the south-east tower and a rear staircase. The room has a rectangular shape, from the west side with a rectangular niche enclosed within a basket arch and on the north side two semicircular niches, as well as in the middle of the wall a double-winged door with glass windows leading to the Column Hall. On the south wall there are two semicircular closed box windows and glass doors leading to the terrace, with decor similar to the windows. The walls and ceiling are covered with green wooden lattice. On the walls they form a decorative trellis, which mimics the interior of the garden arbor. The moldings are decorated with a motif of intersecting circles. The ceiling is decorated with a vast rosette with campanili motifs and meanders, surrounded by a wooden lattice. Walls with distinct vertical divisions marked by pilasters with Ionic capitals, which flank niches, window and door openings. Plaster keystones are crowning the arches on the openings with and niches. There room there are four jardinière covered in Delft tile, set in niches on the north wall and under the windows. The floor of the room is oak parquet flooring arranged in a herringbone pattern. The room was built in the years 1890-95 according to the design by Amanda Bauqué [6]. The above timeframe is considered to be the time of the expansion and modernization of the palace during Roman Potocki and Elżbieta Radziwiłłówna's management of the estate, probably with the intent was modernizing the castle to a more fashionable and comfortable abode of a residential nature.

The room that was located in what is today's hall was a balcony that was built in the 20s or 30s of XIX century [4]. In the inventory of 1854 and 1862 there is a description of the room, which describes it as located on the arcade from the garden, with a flat covered roof, with glass on two sides, and surrounded by an iron gallery. The walls on the east side were supposed to have been decorated with polychrome flowers, [3] while the ceiling was supposed to have been covered with an illusionistic decoration depicting the sky with clouds. The inventory also includes detailed information on the equipment of the interiors at that time. In the memoirs of Elżbieta Potocka from 1885 there is a description of the balcony as a glass conservatory, where they rest after lunch. These memoirs also include information on the moment when the balcony was rebuilt in the Verandah Room, which

was rebuilt by Bauqué in accordance with the English designs fashionable at the time. The movable room furnishings were often changed, as can be seen in archival photographs.

Fig. 6. Verandah Room, visible preserved polychrome in the room. Source: il. P.Łyziak-Dyga

Ryc. 6. Pokój Werandowy, widoczna zachowana polichromia w pomieszczeniu. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

Fig. 7. Verandah Room, visible preserved polychrome at roof level. Source: il. P.Łyziak-Dyga

Ryc. 7. Pokój Werandowy, widoczna zachowana polichromia w poziomie dachu. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

Prior to restoration works those were carried out by a team of companies Art Forum Bożena Boba-Dyga and Konserwacja Zabytków Sabina Szkodlarska, under the leadership of Paulina Łyziak-Dyga in 2015 and 2016; an architectural study, restoration and laboratory works were carried out. As a result of these studies, the original colours of the 1890-95 was established, which significantly differ from ones that were present, which were the result of repeated repair work. According to the results of these studies the smooth wall surfaces were painted a smooth, warm, lightened green, background of the ceiling was painted in a shade of ivory, and wood trellis were painted a dark, warm green. The wooden pilasters of the columns were painted dark green and grey, the capitals and pilasters were painted in a green-grey. The marbleized plinth during the recent work was painted in shades of black and white, while its original colours imitated a shade of brown veined sandstone. Due to historical documentation, which pointed to the possibility of the existence of layers of polychrome decorations, deep probing was done on the east and north walls. Consequently, polychromes with a vegetal motif were found on the north wall, and the condition of the decoration was good, but due to the subsequent plastering, the whole polychrome had a large amount of swelling. On the east wall, the situation was completely different. In front of the original masonry and plastered wall, a timber-framed wall was added, which was lined with reed mat and plastered. Thanks to this, the polychrome that was preserved in this place and had not been destroyed.

Polychrome presents illusionistically painted wooden trellis, entwined with grapes and climbing roses, blooming in white and yellow. Due to the on-going roofing work, there was an opportunity to enter the roof construction space to find the exact extent of the polychrome of the Hall. At the roof level was a polychrome border, representing a trellis with circles, moreover, the level of the ceiling on which the polychrome of the sky should be seen. Unfortunately, during the reconstruction of the Hall the ceiling was lowered by about 1.5m as a consequence there were no preserved relics of decoration. Due to the direction of operation of the Museum, they decided to carry out technical mainte-

nance and cover the exposed polychrome, but in such a way that it would be freely accessible. For this purpose project blend was developed, which can open and present the found fragment of the rooms interior design.

The present decor of the Verandah Room reflects its appearance when the last entailer left the Castle.

Fig. 8. Veranda Room, visible preserved polychrome with blend cover. Source: il. P.Łyziak-Dyga

Ryc.8. Pokój Werandowy, widoczna zachowana polichromia z blendą maskującą. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

Fig. 9. Veranda Room after conservation work has been carried out. Source: il. P.Łyziak-Dyga

Ryc.9. Pokój Werandowy po przeprowadzonych pracach konserwatorskich. Źródło: il. P.Łyziak-Dyga

4. SUMMARY

As a result of the research and conservation work carried out, the architectural decoration of the interwar period described above was restored to the rooms mentioned above. In addition, thanks to the interdisciplinary approach and the close cooperation of conservators, historians and architects, and graphic designers, almost all of the archival information on the interior has been confirmed. Conservation finds, thanks to the use of appropriate technologies are not directly visible to Castle guests, but they have been covered with dismantlable elements so that they can be periodically exposed. In addition, this procedure will allow for the periodic monitoring of their state and provides a field for further research for subsequent generations.

ODKRYCIA ARCHITEKTONICZNO KONSERWATORSKIE NA ZAMKU W ŁAŃCUCIE W LATACH 2014-2016 NA PRZYKŁADIE WYBRANYCH WNĘTRZ

1. WPROWADZENIE DO HISTORII ZAMKU

1.1 Lokalizacja

Łańcut leży w południowo wschodniej Polsce, w województwie Podkarpackim, na wchód od Rzeszowa. Zamek w Łańcucie zlokalizowany został przy zbiegu głównych, historycznych traktów komunikacyjnych łączących Kraków, Lwów i Leżajsk. Dzięki temu przez wiele lat stanowił istotny ośrodek zarówno polityczny jak i gospodarczy. Niniejsza lokalizacja wpłynęła również na dynamiczny rozwój zabudowy Zamku. Obecnie stanowi Pomnik Historii i jest cennym zabytkiem w skali całego kraju.

1.2 Zarys chronologii budowy Zamku [1]

Informacja o pierwszych zabudowaniach, które powstały w miejscu istniejącego dziś Zamku, określa iż na przełomie 3 i 4 ćwierci XVI w. znajdowała się tu wieża obserwacyjna systemu obronnego miasta. Kolejne informacje o rozbudowie własności Stanisława Stadnickiego, datują powstanie kasztelu na lata 1586-1610. Według Janusza Bogdanowskiego, Władysław i Zygmunt Stadniccy wybudowali w latach 1610-1628 nową siedzibę na wzgórzu w dzisiejszej lokalizacji Zamku [2]. Niniejsza informacja nie została jednak potwierdzona badaniami oraz nie zachowały się z tego okresu inne źródła. Z inicjatywy Stanisława Lubomirskiego w latach 1629-1642 wzniesiono zarówno Zamek jak i twierdzę wokół o czym świadczy łaciński napis znajdujący się nad bramą wjazdową ... *budowlę tę wzniość i ozdobił. Ażeby zaś pożytkowi wspólnemu mogła służyć, twierdzę dołączył Roku Chrystusowego 1641. W ów czas powstało założenie typu palazzo in fortezza, którego autorstwo przypisywane jest Maciejowi Trapoli [7].* Kolejne prace aż do 1766 r. polegały na unowocześnianiu, sukcesywnym remontom oraz przebudowie Zamku po pożarze w 1688 r. Ważnym okresem w historii Zamku są lata 1766-1816 kiedy to Stanisław Lubomirski i Izabela z Czartoryskich przeprowadzili szereg prac mających na celu definitywną zmianę funkcji Zamku na komfortową rezydencję o otwartym charakterze pałacowym. W kolejnych latach 1816-1822 powstaje ordynacja w Łańcucie, planowane wcześniej prace są kontynuowane przez wnuków Izabeli Czartoryskiej. W latach 1890-1915 nastąpiła kolejna znacząca rozbudowa i modernizacja pałacu. Za czasów Romana Potockiego i Elżbiety Radziwiłłówny rezydencja została zmodernizowana, zachowano jednak zabytkowy charakter całości założenia [5]. Obecna forma zabudowy Zamku pochodzi jednak z czasów ostatniego ordynata, który opuścił zamek w 1944 r. Od 1945 r. znajduję się tu Muzeum-Zamek w Łańcucie, które funkcjonuje do dziś.

2. SALA KOLUMNOWA

W 1802 r. nazwana „Pokojem na Kolumnach Marmurowych”, w 1805 określana „Pokojem Kolumnowym Jonickim”, a w latach 1854 – 1862 pomieszczenie nazywano „Salonem” lub „Salą Kolumnowa”, Elżbieta Potocka nazywała ją „Latarnią”. Powstanie w tym miejscu Sali datuje się na 1610 r. Pierwotnie było to pomieszczenie o charakterze rekreacyjnym najprawdopodobniej do gier, które posiadało w ścianie północnej drzwi do nieistniejącej obecnie garderoby i drzwi na korytarz, w ścianie wschodniej znajdowało się jedno okno, w ścianie południowej mieściły się cztery okna w tym jedno ślepe (domykające symetryczny układ kompozycji), co potwierdza plan Patka z przed 1780 r. Na niniejszym planie zaznaczono również szkicowo planowaną przebudowę pomieszczenia najprawdopodobniej na kaplicę, z naniesieniem lokalizacji kolumn oraz z zaznaczeniem miejsca przeznaczonego na ołtarz. Nie zachowały się jednak informacje dotyczące autora koncepcji. Obecny wystrój architektoniczny sali pochodzi z 1780 r. Niniejszą salę można opisać jako

uformowaną na planie prostokąta z półkoliście zaokrągloną częścią wschodnią, wydzieloną dwoma rzędami czterech szarych, marmoryzowanych kolumn wykonanych w technice stiukolustra ze sztukateryjnymi jońskimi głowicami, o szerszych środkowych interkolumniach; na osi półkolistego zamknięcia wysokie okno zamknięte łukiem odcinkowym, tworzące wraz z bogato haftowaną tkaniną tło dla marmurowej rzeźby Antonio Canovy – Henryk Lubomirski jako Amor z ok. 1787 r. Autorem niniejszej przebudowy był najprawdopodobniej Szymon Bogumił Zug (możliwe, że pracował on również przy przebudowie Łańcuta, a w archiwach potwierdzony jest jego jeden pobyt w 1791 r., jak również korespondował on z księżną oraz dostał wypłatę za rysunki związane z Łańcutem w 1798 r. Przy koncepcjach wystroju współpracował z Janem Chrystianem Kamsetzerem. Bogaty wystrój sztukatorski oraz kolumny zaprojektował Fryderyk Bauman. Jeszcze w latach 1802-1805 w pomieszczeniu znajdowały się trzy okna. Niniejszy wniosek można wyciągnąć na podstawie Inwentarza, gdzie znajduje się informacja o trzech parach firanek. W latach 1833-1835 powstaje bogato intarsjowana, zaprojektowana przez Karola Chodzińskiego, posadzka. Posadzka została wykonana z dębowej klepki z bordiurą i rozległą rozetą z trzech gatunków drewna (mahoń, orzech, jawor) o motywach wici roślinnych i kół – ułożona we wzór jodełki w części oddzielonej kolumnami, w pozostałej części ułożona we wzór cegły ze szlakiem snycerskim szerokim na brzegach i rozetą pośrodku (zastąpiła dawną sosnową, najprawdopodobniej w tafle). Inwentarz określa iż w 1854 r. w pomieszczeniu znajdują się podwójne drzwi wejściowe oraz trzy sztuki drzwi wychodzących na balkon (w tym miejscu znajduje się obecnie pokój werandowy) oraz: *... sufit i ściany zdobione sztukaterią, osiem kolumn „mozaikowych stanowią osobny zakątek, kominków mozaikowych – 2, posadzka dębowa w cegły ze szlakiem po krajach i rozetą pośrodku, obicie za kolumnami haftowane na atlasie, tamże drzwi krytych – 2je; dalej znajduje się gabinet w baszcie; z salonu wejście na balkon na arkadę do ogrodu...* W latach 1860-1865 wykonano półkoliście zamknięte okno znajdujące się w ścianie wschodniej, tworząc oprawę dla rzeźby Canovy, zlikwidowano dwa okna znajdujące się w ścianie południowej, jedno z nich, środkowe, zamieniono na drzwi do obecnego pokoju werandowego. W latach 80. XIX w. sala pełniła funkcję jadalni letniej *...na miejscu dużego okna stał piec, a na ścianach dość ciemnych wisały obrazy Bouchera w optakany stanie z powodu wilgoci...* W 1969 r. prace konserwatorskie pomieszczenia wykonał Hajdasz, obejmowały one kompleksowe naprawy zarówno ścian jak i sztukaterii. Dokumentacja z niniejszych prac dostępna jest w archiwum Muzeum – Zamku w Łańcutie.

Przed przystąpieniem do prac konserwatorskich w 2014 r. przeprowadzono szereg badań w tym badania stratygraficzno-odkrywkowe, laboratoryjne i architektoniczne. Zarówno badania jak i prace konserwatorskie wykonane zostały przez zespół firm Art Forum Bożena Boba-Dyga i Konserwacja Zabytków Sabina Szkodlarska, a kierownikiem niniejszych prac była Paulina Łyziak-Dyga. Niniejsze badania potwierdziły poszczególne fazy przebudowy pomieszczenia. W dolnych partiach pomieszczenia zachowały się iluzjonistycznie polichromowane płyciny z motywem roślinnym z okresu ok 1610-1640 r., czyli z przed przebudowy pokoju na Salę Kolumnową. Niniejsze dekoracje zachowały się reliktoowo na ścianie zachodniej oraz północnej i południowej z wyjątkiem płycin w miejscu wyprofilowanych łuków znajdujących się w miejscu łączenia się ścian północnej i południowej z wschodnią. Wykonane odkrywki architektoniczne ukazały konstrukcję łuków składającą się z deskowania na którym zamontowano trzcinowanie z grubą warstwą tynku wapienno-gipsowego.

W trakcie dalszych badań architektonicznych w górnych partiach ścian zachodniej i południowej ukazały się замуrowania po otworach okiennych oraz drzwiowych. Niestety na niniejszym etapie nie udało się odnaleźć polichromowanej warstwy z okresu zachowanych płycin. Natomiast na ścianie południowej, obok przejścia do Pokoju Werandowego zachowały się szkice wykonane ołówkiem z okresu przebudowy sali, które pokazują profil belkowania z rozmierzeniem metrycznym poszczególnych profili sztukatorskich. Kolejne ciekawe odkrycie dotyczące pomieszczenia przyniosły wyniki badań stratygraficzno-odkrywkowych, które dotyczą kolorystyki, zarówno gładkich powierzchni ścian, sufitu jak

i dekoracji sztukatorskiej. Usuwając warstwę powierzchniową wykonaną z farby kazeinowej na sztukaterii ukazały się odcienie różu, czerwieni oraz fioleto, które podkreślały światłocień ornamentu roślinnego. Elementy stanowiące światło były podkreślone malarzko rozbielonym ugiem. Tło w postaci płaskich powierzchni wykończono malaturą w odcieniu ugrowo-szarym.

Kolejnym istotnym odkryciem była haftowana tkanina znajdująca się w górnych płycinach łuków w wschodniej części pokoju. Makata chińska *Wszystkie ptaki składają hołd cudownemu ptakowi Feng*, na przełomie lat 2015-2016, została przebadana i przeanalizowana przez zespół Polskich Pracowni Konserwacji Zabytków z Warszawy. W trakcie prac mających na celu opracowanie cyfrowe kopii tkaniny okazało się, że haftowany motyw wykonano z piór pawich. Ponadto motyw przedstawiający parę ptaków Feng posiada głęboką symbolikę wskazującą na parę cesarską, parę królewską. Nie uzyskały jeszcze potwierdzenia zarówno teoria wskazująca iż tkanina była darem dla Jana III Sobieskiego, czy też że odwrocie tkaniny stanowiła bliźniacza tkanina z motywem tygrysów znajdująca się w zbiorach muzealnych w Warszawie. Wiadomo jednak, że ekspozycja tkaniny w Sali Kolumnowej nie była jej docelowym miejscem, że stanowiła ona najprawdopodobniej jedną ze stron parawanu. Wskazują na to zarówno jej rozmiar jak i pietyzm z jakim została wykonana. Obecnie w Sali znajduje się dokładna kopia tkaniny, wykonana w technice wydruku.

3. POKÓJ WERANDOWY

Pokój Werandowy nazywany również „Brydżowym”, sąsiaduje od południa z Salą Kolumnową. Pomieszczenie jest częścią dobudówki przy skrzydle południowym, znajdującej się pomiędzy wieżą południowo-wschodnią i gospodarczą klatką schodową. Pomieszczenie ma kształt prostokąta, od zachodu z prostokątną wnęką zamkniętą łukiem koszowym i od północy z dwiema półkolistymi niszami oraz znajdującymi się na środku ściany przeszklonymi dwuskrzydłowymi drzwiami z nadświetlem prowadzącymi do Sali Kolumnowej. Na ścianie południowej znajdują się dwa półkoliście zamknięte okna skrzynkowe i przeszklone drzwi prowadzące na taras, o wystroju analogicznym do okien. Ściany i sufit zostały pokryte drewnianą dekoracją w formie malowanych na zielono profili tworzących wzór kraty. Faseta dekorowana jest motywem przecinających się okręgów. Sufit zdobiony jest rozległą rozetą z motywami campanilli oraz meandra, która otoczona jest przez drewnianą kratownicę. Ściany o wyraźnych podziałach pionowych, wyznaczonych przez pilastry z kapitelami jońskimi, które flankują nisze, otwory okienne i drzwiowe. Sztukatorskie, dekoracyjne zworniki wieńczą łuki otworów oraz nisz. W sali tej znajdują się cztery żardiniery obudowane kaflami typu Delft, ustawione w niszach na ścianie północnej oraz pod oknami. Posadzkę pomieszczenia stanowi dębowy parkiet ułożony w jodełkę. Pomieszczenie powstało w latach 1890-95 według projektu Amanda Bauqué [6]. Niniejszy okres uznawany jest za czas rozbudowy i modernizacji pałacu za ordynacji Romana Potockiego i Elżbiety Radziwiłłówny, najprawdopodobniej z intencji zmodernizowania Zamku na nowoczesną i komfortową siedzibę o charakterze rezydencjonalnym.

Pomieszczenie, które znajdowało się w miejscu dzisiejszej sali pełniło funkcję balkonu, który powstał w latach 20. lub 30. XIX w. [4]. W inwentarzach z lat 1854 i 1862 znajduje się opis pomieszczenia, który określa je jako umiejscowiony na arkadzie od ogrodu, nakryty płaskim dachem z dwóch stron całkiem przeszklony, obwiedziony żelazną galerią. Ściany od strony wschodniej miały być dekorowane polichromią w kwiaty [3], natomiast sufit pokryty był dekoracją iluzjonistyczną przedstawiającą niebo z obłokami. W inwentarzach znajdują się również szczegółowe informacje na temat wyposażenia ówczesnego wnętrza. We wspomnieniach Elżbiety Potockiej z 1885 r. znajduje się opis balkonu jako szklanej oranżerii, w której odpoczywało się czas po obiedzie. W niniejszych wspomnieniach znajduje się również informacja na temat momentu przebudowy balkonu w Pokój Werandowy, który przebudował Bauqué według modnych wówczas wzorów angielskich

[3]. Wyposażenie ruchome pomieszczenia było często zmieniane, co można zaobserwować na fotografiach archiwalnych.

Przed przystąpieniem do prac konserwatorskich, które prowadzone były przez zespół firm Art Forum Bożena Boba-Dyga i Konserwacja Zabytków Sabina Szkodlarska, pod kierownictwem Pauliny Łyziak-Dyga w 2015 i 2016 r., wykonano badania architektoniczne, konserwatorskie oraz laboratoryjne. Wskutek powyższych badań ustalono pierwotną kolorystykę sali z 1890-1895 r., która znacząco odbiegała od zastanej, będącej skutkiem wielokrotnych prac naprawczych. Według wyników badań gładkie powierzchnie ścian pokryte były monochromią, w kolorze ciepłej, rozbielonej zieleni, tło sufitu malowano na odcień kości słoniowej, natomiast elementy drewniane trejażu były malowane na kolor ciemnej, ciepłej zieleni. Drewniane pilastry kolumn malowano na kolor ciemnej zieleni oraz szarości, kapitele oraz bazy pilastrów malowane były w odcieniu złamanej zielenią szarości. Marmoryzowany cokół w trakcie ostatnich prac przeprowadzonych w 1974r. pod kierownictwem Józefa Hajdasza, został pomalowany w odcieniach czerni i bieli, natomiast jego oryginalna kolorystyka imitowała odcień piaskowca z brązowym użyciem. Ze względu na przekazy historyczne odnalezione przez historyka sztuki Wiktorię Kałwak, które wskazywały na możliwość istnienia warstw polichromowanych, wykonano głębokie sondy na ścianach wschodniej oraz północnej. W konsekwencji na ścianie północnej znaleziono polichromię z motywem roślinnym, stan zachowania dekoracji okazał się dobry, jednak ze względu na bezpośrednio wykonaną kolejną warstwę tynkowania cała polichromia posiada dużą ilość nasieków. Na ścianie wschodniej sytuacja ma się zupełnie inaczej. Do pierwotnej ściany murowanej i tynkowanej, dostawiono ścianę o konstrukcji drewnianej, którą za siatkowano matą trzcinową i otynkowano. Dzięki temu polichromia zachowana w tym miejscu nie ma zniszczeń z formie nasieków.

Polichromia przedstawia iluzjonistycznie malowany, drewniany trejaż, opleciony winogranami oraz różami pnącymi kwitnącymi na biało i żółto. Z powodu trwających prac dekarckich, istniała możliwość wejścia w przestrzeń konstrukcyjną dachu, udało się odnaleźć dokładny zasięg występowania polichromii Sali. W poziomie dachu znajdowała się polichromowana bordiura, przedstawiająca trejaż w formie okręgów, ponadto dokładnie widoczny był poziom sufitu, na którym powinna się znajdować polichromia przedstawiająca niebo. Niestety w trakcie przebudowy sali sufit został obniżony o ok 1,5 m, w konsekwencji nie zachowały się relikty dekoracji oraz pierwotny poziom sufitu. Ze względu na kierunek działania Muzeum, które stara się zachować jedność stylową z okresu ostatniego ordynata, zdecydowano o przeprowadzeniu technicznej konserwacji oraz zastąpieniu odkrytych polichromii, ale w taki sposób by był do niej swobodny dostęp. W tym celu opracowano projekt blend, które można otwierać i prezentować odnalezione fragmenty wystroju pomieszczenia.

Obecny wystrój Pokoju Werandowego odzwierciedla jego wygląd w momencie opuszczenia Zamku przez ostatniego ordynata.

4. PODSUMOWANIE

W wyniku przeprowadzonych prac badawczych oraz konserwatorskich udało się przywrócić wystrój architektoniczny z okresu międzywojnia, wyżej opisanych pomieszczeń. Ponadto dzięki interdyscyplinarnemu podejściu oraz ścisłej współpracy zarówno konserwatorów, historyków oraz architektów i grafików potwierdzono niemal wszystkie informacje archiwalne na temat opracowanych wnętrz. Potwierdzenia wymagają jeszcze hipotezy dotyczące pochodzenia makaty chińskiej z Sali Kolumnowej. Znaleziska konserwatorskie dzięki zastosowaniu odpowiednich technologii nie są bezpośrednio widoczne dla gości Zamku, jednak zakryto je demontowanymi elementami dzięki czemu istnieje możliwość ich okresowej ekspozycji. Dodatkowo niniejszy zabieg umożliwi okresową kontrolę stanu zachowania oraz stanowi pole do dalszych badań dla kolejnych pokoleń.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Boba-Dyga B., Szkodlarska S., Szkodlarska K., Kałwak W., Łyziak-Dyga P., Zamek w Łąncucie I etap prac remontowo –konserwatorskich opracowanie konserwatorskie dla elewacji i wnętrza, Program prac konserwatorskich, Kraków 2016.
- [2] Bogdanowski J., Fortyfikacje łańcuckie na tle małopolskiej sztuki obronnej, Łącut 1976.
- [3] Inwentarz Zamku łańcuckiego w r. 1854 i 1855 spisywany, AGAD APŁ 785.
- [4] Kossakowska-Szanajca Z., Majewska-Maszkowska B., Zamek w Łąncucie, Warszawa 1964,
- [5] Majewska-Maszkowska B., Mecenat artystyczny Izabelli z Czartoryskich Lubomirskiej /1736-1816/, Wrocław – Warszawa – Kraków 1976.
- [6] Omilanowska M., Sito J., Katalog Zabytków Sztuki w Polsce. Seria nowa, T. III, Województwo Rzeszowskie, Z. 5, Łącut i okolice, Warszawa 1994.
- [7] Piotrowski J., Zamek w Łąncucie. Zwięzły opis dziejów i zbiorów, Lwów 1933.

AUTHOR'S NOTE

The author is a PhD student at the Institute of History of Architecture and Conservation of Historical Buildings of Cracow University of Technology. She is involved in architectural research and conservation design.

O AUTORZE

Autorka jest doktorantką w Instytucie Historii Architektury i Konserwacji Zabytków Politechniki Krakowskiej. Zajmuje się badaniami architektonicznymi oraz projektowaniem konserwatorskim.

Contact | Kontakt: paulinalyziak@gmail.com.